तनहुँ जिल्लाका कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको अनुच्छेद लेखन क्षमता

शोधकर्ता

शुष्मा नागिला

क्याम्पस क्रमाङ्क ९

परीक्षा क्रमाङ्क २८८००५५/२०६९

त्रि.वि. दर्ता नं. ९-३-२८८-१९८-२०१०

त्रिभुवन विश्व विद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह (एम.एड.)

दोस्रो वर्षको नेपा.शि. ५९८

पाठ्यांश प्रयोजनको

लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शिक्षाशास्त्र सङ्काय

आदिकवि भानुभक्त क्याम्पस

दमौली, तनहुँ

२०७३/२०१६

समुद्घोषण

मेरो जानकारीमा यो मौलिक शोधपत्र हो । यसका कुनै पनि अंश प्रतिलिपि प्रकाशित र शोध प्रयोजन स्वरुप उपाधि लिन विश्व विद्यालयमा प्रस्तुत गरिएको छैन भनी समुद्घोषण गर्दछु ।

२८ सेप्टेम्बर, २०१६

....

शुष्मा नागिला

शोधार्थी

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र **तनहुँ जिल्लाका कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको अनुच्छेद लेखन क्षमता** शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र हाम्रा आदरणीय गुरु डा. ईश्वर चन्द्र वाग्लेज्यूको प्रत्यक्ष निर्देशनमा तयार पारेकी हुँ । नेपाली भाषा सबैभन्दा बढी महत्त्वपूर्ण भएको हुनाले प्राथमिक तहदेखि नै अनिवार्य विषयका रुपमा पढाइने गरिन्छ । यसै सन्दर्भमा **कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुमा अनुच्छेद लेखन क्षमता** नामक प्रस्तुत शोध प्रतिवेदन त्रिभुवन विश्व विद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह (एम.एड.) द्वितीय वर्षको नेपा.शि. ५९८ पाठ्यांशको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिका लागि तयार पारिएको हो ।

प्रस्तुत शोधको तयारीका क्रममा महत्त्वपूर्ण पद सम्हालेर आफ्नो कार्य व्यस्तताका बाबजुद पनि अमूल्य समय दिएर सहयोग गर्नुहुने शोध निर्देशक तथा विभागीय प्रमुख सह उपप्राध्यापक डा. ईश्वर चन्द्र वाग्लेज्यूप्रति सर्वप्रथम हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । साथै क्याम्पस प्रमुख श्रीकृष्ण न्यौपने, सहायक क्याम्पस प्रमुख महाप्रसाद हड्खले, उपप्राध्यापक डा. राम कुमार अधिकारी, उपप्राध्यापक श्री सुशील प्रसाद वाग्ले साथै आदिकवि भनुभक्त क्याम्पस दमौलीप्रति धन्यवाद दिन चाहन्छु । नेपाली शिक्षा विभाग सम्बद्ध सम्पूर्ण गुरुहरुप्रति आभार प्रकट गर्दछु ।

मेरो अध्ययनको समयमा हरेक क्षणमा आवश्यक सहयोग र प्रोत्साहन प्रदान गर्नुहुने मेरा परिवारका सम्पूर्ण सदस्यप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । सूचना सङ्कलनका क्रममा विद्यार्थी उपलब्ध गराइ आवश्यक सहयोग गर्नुहुने तनहुँ जिल्ला प्रतिनिधि विद्यालयको प्राधानाध्यापक विषय शिक्षक तथा विद्यार्थीहरु सबैलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु । शोधकार्य लेखनका लागि आवश्यक वातावरण उपलब्ध गराइ सदैव सल्लाह सुझाव र प्रेरणा प्रदान गर्नुहुने मेरा जीवन साथी कृष्ण भट्टराईप्रति कृतज्ञ छु । मेरो अध्ययन कार्यमा विशेष सहयोग पुऱ्याउने मेरी अत्यन्त मिलनसार साथी तेजु पौडेल र सम्पूर्ण सहयोगी साथीहरुलाई पनि हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु । यस शोधपत्र निर्माणका लागि भाषिक शुद्धताका साथ समयमा नै कम्प्युटर टाइप गरीदिनु हुने स्वस्तिका स्टेसनरीका प्रेम बहादुर आले मगरलाई

हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु । अन्त्यमा यस शोधकार्यमा प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष सहयोग गर्नुहुने शुभेच्छुकप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । प्रस्तुत शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि आदिकवि भानुभक्त क्याम्पस प्रशासनमा पेस गर्दछु ।

शुष्मा नागिला

शोधसार

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्व विद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह (एम.एड.) दोस्रो वर्षको नेपा.शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनका लागि तयार गरिएको हो ।

प्रस्तुत अध्ययनको मुख्य उद्देश्य **कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको अनुच्छेद लेखन क्षमताको अध्ययन** गर्नु रहेको छ । तनहुँ जिल्लाका घाँसीकुवा गा.वि.स., मनपाङ गा.वि.स. र व्यास नगरपालिका अन्तर्गतका सरकारी अनुदान प्राप्त सामुदायिक विद्यालय र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरुको अनुच्छेद लेखन क्षमता पहिचान गर्नु, संस्थागत र सामुदायिक विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको अनुच्छेद लेखन क्षमताको तुलनात्मक स्थिति पहिचान गर्नु, कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुमा अनुच्छेद लेखन सम्बन्धी कमी कमजोरी पत्ता लगाउनु रहेको छ ।

कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको अनुच्छेद लेखन क्षमताको अध्ययन गर्ने क्रममा सम्बन्धित विद्यालयमा गई आवश्यक सङ्ख्यामा गोला प्रथाद्वारा विद्यार्थीहरु छनोट गरी तोकिएको शीर्षकमा अनुच्छेद लेखन कार्यक्रम सञ्चालन गरियो । विद्यार्थीहरुबाट प्राप्ताङ्कलाई प्रतिशतमा अङ्क निर्धारण गरी त्यसलाई विश्लेषण गरियो ।

यस शोध अध्ययनको निष्कर्षलाई सङ्क्षिप्त रुपमा निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ । कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको अनुच्छेद लेखन क्षमता सन्तोषजनक रहेको देखियो । सामुदायिक विद्यालयको विद्यार्थीहरुको अनुच्छेद लेखन क्षमता संस्थागत विद्यालयको भन्दा उच्च रहेको देखिन्छ । अनुच्छेदका प्रकारका आधारमा अनुच्छेद लेखन क्षमताको कमी कमजोरी पहिल्याउँदा पद सङ्गति सम्बन्धी त्रुटि, वर्ण विन्यास सम्बन्धी त्रुटि र शुद्धताको प्रयोग क्षमतामा कमजोर रहेको देखिन्छ ।

तनहुँ जिल्लाका ५ वटा सामुदायिक र ५ वटा संस्थागत विद्यालयहरुमा गई अनुच्छेद लेख्न लगाउँदा विद्यार्थीहरु सामुदायिक विद्यालयको राम्रो र संस्थागत विद्यायलको विद्यार्थीहरु कमजोर रहेको तथ्य पाइयो । संस्थागत विद्यालयमा विद्यार्थीलाई अङ्ग्रेजी माध्यममा पढाइने हुनाले विद्यार्थीहरु कमजोर रहेको पाइयो । त्यस कारण संस्थागत विद्यालयमा पनि विद्यार्थीहरुका अभिभावक सचेत हुनु र विद्यार्थीहरुलाई घरमा नेपाली भाषामा बोलीचाली गर्न लगाउने, पत्रिका पढ्न लगाउने, शुद्ध अशुद्धतिर बढी ध्यान दिनुपर्ने देखिन्छ ।

विषय सूची

पृष्ठ सङ्ख्या

सिफारिस पत्र

स्वीकृति पत्र

समुद्घोषण

कृतज्ञता ज्ञापन

शोधसार

सङ्क्षिप्त शब्द सूची

चिन्ह सूची

विषय सूची

तालिका सूची

अध्याय : एक

परिचय १-५

१.१	पृष्ठभूमि	१
१.२	समस्या कथन	२
१.३	शोधको उद्देश्य	३
१.४	अध्ययनको महत्त्व	३
१.५	अध्ययनको सीमाङ्कन	४
१.६	प्रयुक्त शब्दहरुको परिभाषा	५
१.७	अध्ययनको रुपरेखा	५

अध्याय : दुई

पूर्वकार्यको समीक्षा तथा सैद्धान्तिक अवधारणा ६-२०

२.१	पूर्वकार्यको समीक्षा	६
२.२	समीक्षात्मक अध्ययनको प्रयोग	१०
२.३	सैद्धान्तिक वा अवधारणात्मक रुपरेखा	११

२.४ अनुच्छेदको सैद्धान्तिक परिचय १२
२.४.१ परिचय १२
२.४.२ अनुच्छेद लेखनको प्रयोजन १४
२.४.३ अनुच्छेदको संरचना १५
२.४.४ अनुच्छेदका प्रकार १६
२.४.५ अनुच्छेद लेखनका लागि योजना कसरी गर्ने १८
२.४.६ अनुच्छेद लेखनका विधि र प्रक्रिया १८

अध्याय : तिन

अध्ययन विधि र प्रक्रिया २१-२४

३.१ अध्ययनको विधि २१
३.२ अध्ययनको ढाँचा २१
३.३ जनसङ्ख्या २१
३.४ प्रतिनिधि नमुना २२
३.५ सामग्री निर्माण २२
३.६ प्रारम्भिक अध्ययन २२
३.७ तथ्याङ्क सङ्कलन २३
३.८ तथ्याङ्कको विश्लेषण २३

अध्याय : चार

नतिजा र छलफल २५-३७

४.१ समग्र विद्यार्थीको अनुच्छेद लेखन क्षमता २५
४.१.१ विद्यार्थीहरुको अनुच्छेद लेखन क्षमताको विवरण २५
४.१.२ अनुच्छेदका अङ्गका आधारमा संस्थागत र सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरुको अनुच्छेद लेखन क्षमताको विवरण २९
४.१.३ समग्र विद्यार्थीहरुको अनुच्छेद लेखन क्षमता विवरण ३०
४.१.४ सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरुको अनुच्छेद लेखन क्षमता विवरण ३१

४.१.५ संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरुको अनुच्छेद लेखन क्षमता विवरण ३२
४.२ संस्थागत र सामुदायिक विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको अनुच्छेद लेखन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन ३३
४.२.१ अनुच्छेद लेखन क्षमता ३३
४.२.२ संस्थागत र सामुदायिक विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको अनुच्छेद लेखन क्षमताको तुलनात्मक स्थितिको पहिचान ३४
४.२.३ विद्यार्थीहरुको अनुच्छेद लेखन सम्बन्धी कमी कमजोरीहरुको तुलनात्मक स्थिति ३६

अध्याय : पाँच

सारांश, निष्कर्ष र उपयोग ३८-४२

५.१ सारांश ३८
५.२ निष्कर्ष ३९
५.३ सुझाव ४०
५.४ उपयोग ४१
५.४.१ नीति निर्माण स्तरमा ४१
५.४.२ प्रयोग स्तरमा ४२
५.५ भावी अनुसन्धानका लागि सम्भावित शीर्षकहरु ४२
सन्दर्भ सूची
परिशिष्टहरु

तालिका सूची

		पृष्ठ सङ्ख्या
तालिका नं. १	शुद्धता प्रयोगको आधारमा	२५
तालिका नं. २	भाषाशैली प्रयोगको आधारमा	२६
तालिका नं. ३	मौलिक शब्द प्रयोगको आधारमा	२६
तालिका नं. ४	शब्द सङ्ख्याको प्रयोग (५० शब्द भन्दा बढी)	२७
तालिका नं. ५	वर्ण विन्यास सम्बन्धी त्रुटिको आधारमा	२७
तालिका नं. ६	पद सङ्गति सम्बन्धी त्रुटि	२८
तालिका नं. ७	अनुच्छेदका अङ्गका आधारमा संस्थागत र सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरुको अनुच्छेद लेखन क्षमताको विवरण	२९
तालिका नं. ८	समग्र विद्यार्थीहरुको अनुच्छेद लेखन क्षमता विवरण	३०
तालिका नं. ९	सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरुको अनुच्छेद लेखन क्षमता विवरण	३१
तालिका नं. १०	संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरुको अनुच्छेद लेखन क्षमता विवरण	३२
तालिका नं. ११	सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरुको अनुच्छेद लेखन क्षमताको तुलनात्मक स्थिति	३५
तालिका नं. १२	अनुच्छेदका अङ्गका आधारमा विद्यार्थीहरुको अनुच्छेद लेखन सम्बन्धी कमी कमजोरीहरुको तुलनात्मक स्थिति	३६

सङ्क्षिप्त शब्द सूची

त्रि.वि.वि.	त्रिभुवन विश्व विद्यालय
नेपा.शि.	नेपाली शिक्षा
क्र.सं.	क्रम सङ्ख्या
डा.	डाक्टर
उप.प्रा.	उपप्राध्यापक
एम.एड.	मास्टर अफ एजुकेशन
पृ.	पृष्ठ
नं.	नम्बर
वि.सं.	विक्रम सम्वत्
ई.सं.	ईस्वी सम्वत्
दो.सं.	दोस्रो संस्करण
ते.सं.	तेस्रो संस्करण

चिन्ह सूची

।	पूर्ण विराम चिन्ह
,	अल्प विराम चिन्ह
/	विकल्प चिन्ह
?	प्रश्न वाचक चिन्ह
( )	कोष्ठक चिन्ह
%	प्रतिशत
:	विसर्ग चिन्ह
-	रेखाङ्कित चिन्ह